

Op weg naar een Steunpunt Professionalisering 30 juni/1 juli Grassroots betekent peer-to-peer-education

Inleiding: de subsidieregeling is intern inconsistent

De concept-*subsidieregeling maatschappelijke initiatieven slavernijverleden* formuleert de volgende doelen:

- a. een beter begrip van de doorwerking van het slavernijverleden en het tegengaan van de gevolgen van de doorwerking van het slavernijverleden in het heden;
- b. de verwerking van het slavernijverleden;
- c. het bevorderen van kennis en bewustwording over het slavernijverleden; of
- d. de erkenning en herdenking van het slavernijverleden.

In de afgelopen jaren zijn in Nederland de volgende tendensen waar te nemen:

1. De bevordering van kennis en bewustwording vindt grotendeels plaats in de vorm van klein- en grootschalige onderzoeken naar de rol van witte Nederlandse personen en organisaties bij het slavernijverleden. Deze onderzoeken worden over het algemeen uitgevoerd door professionele instituten met een overwegend wit personeelsbestand.

Hoewel het onderzoek naar deze rol vanzelfsprekend een leemte in de kennis van het slavernijverleden vult, ontstaat daardoor ook een kloof, of liever gezegd: het verdiept een reeds bestaande kloof.

Het onderzoek maakt logischerwijs gebruik van bronnen die in persoonlijke of institutionele archieven zijn opgeslagen. Deze archieven zijn aangelegd en worden beheerd door nazaten van personen of organisaties die van de slavernij hebben geprofiteerd.

De collectieve kennis en herinnering van de nazaten van slaafgemaakten, die uit de aard der zaak niet in papieren archieven vastliggen, maar in verhalen, muziek, kunst en cultureel-maatschappelijke uitingen, wordt niet of nauwelijks bij deze onderzoeken betrokken. Het gevolg is dat de reeds bestaande scheefgroei op het gebied van kennis en bewustzijn wordt versterkt. Het gevolg daarvan is weer dat het maatschappelijke debat zich steeds nadrukkelijker richt op het al dan niet legitieme schuldgevoel van witte Nederlanders. De primaire menselijke reactie op een schuldgevoel is het afweren ervan, en daarmee dus ook het afweren van het gesprek over de doorwerking van het slavernijverleden.

Ook vanuit het perspectief van nazaten van slaafgemaakten is dit eenzijdige perspectief onbevredigend. Zoals een van hen het bij een van de herdenkingen in 2023 uitdrukte: "Dit soort onderzoeken dragen niet bij aan heling en verzoening. Als ik alleen maar lees wat mijn voorouders is aangedaan, krijg ik eerder haatgevoelens."

Dat zowel individuele als collectieve gevolgen voor nazaten van slaafgemaakten evengoed onderdeel zijn van het slavernijverleden en daarom evengoed – of misschien wel, in het kader van herstelbeleid, in grotere mate – onderwerp van onderzoek zouden moeten zijn, raakt bij elk nieuw onderzoeksrapport verder buiten beeld. Momenteel ligt er een onderzoek ontwerp van de provincie Drenthe dat zich uitsluitend beperkt tot archiefonderzoek, ondanks een klemmend beroep op de provincie om het onderzoek uit te breiden tot andere, menselijke, bronnen van kennis.

In dit zin zijn de doelen b. en c. van de subsidieregeling in tegenspraak met elkaar. De verwerking van het slavernijverleden wordt door de huidige praktijk van het bevorderen van kennis niet vergemakkelijkt, maar bemoeilijkt.

Focus op herdenken betekent het afslijten van de komma tot een punt

2. De tweede tendens is een toenemende focus op de jaarlijkse herdenkingen/vieringen op en rond 30 juni en 1 juli. Hier dringt de vergelijking met de comités 4/5 mei zich op. Deze vergelijking lijkt heel goed te maken, maar is in feite vals. Als 30 juni en 4 mei herdenkingsdata zijn, zouden 5 mei en 1 juli samen vooruitblikdata moeten zijn, maar dat is niet het geval. Op 5 mei wordt uitdrukkelijk aandacht besteed aan het belang van een open democratie, in tegenstelling tot de gesloten dictatuur die op 5 mei 1945 overwonnen was. Op 1 juli wordt echter niet expliciet aandacht besteed aan het belang van een diverse, open samenleving. 1 juli wordt vooral gezien als een viering, een feest der bevrijding waarbij de bewustwording op de achtergrond raakt.

Zonder echter een goed toegerust comité kan de tendens dat 1 juli geen begin is van het samenleven achter de komma, maar eerder een langzaam afslijtende komma tot een punt, niet worden gestopt.

Geen tegengaan van gevolgen en geen verwerking zonder lokale verankering

Daarbij komen we bij de doelen a. en b. Het eerste doel kan, in het verlengde van wat er in de inleiding al is betoogd, alleen tot stand komen als de gevolgen van de doorwerking beter in kaart worden gebracht. Dit betekent concreet dat historisch onderzoek gekoppeld moet worden aan hedendaags onderzoek, bijvoorbeeld op het gebied van lichamelijke en geestelijke gezondheid en de wisselwerking met economische gevolgen van de slavernij, maar ook op het gebied van de ontwikkeling van waarden en normen als gevolg van honderden jaren onderdrukking, het begrip van burgerschap en participatie in een samenleving die als ongelijk wordt waargenomen en de waarde en betekenis van de culturele verrijking van Nederland door nazaten van slaafgemaakten, om slechts een paar relevante onderwerpen te noemen.

Hoe kan archiefonderzoek deze en andere thema's op een uitgewogen manier behandelen? Hoe kan de vorm van het onderzoek alleen al een bijdrage leveren aan het tegengaan van de gevolgen van doorwerking en hoe kan onderzoek direct bijdragen aan de verwerking van het verleden? Voor het beantwoorden van deze vraag is een input vanuit grassroots organisaties onontbeerlijk.

Het professionaliseren van deze organisaties maakt deel uit van de subsidieregeling, maar de wijze waarop dit wordt vormgegeven is gebaseerd op een gedachtecronkel. Het feit namelijk dat alleen rechtspersonen een aanvraag kunnen doen voor een eenmalig professionaliseringstraject en dat daarvoor een bedrag van € 5.000 voldoende zou zijn, is niet gebaseerd op de feitelijke omstandigheden van deze organisaties.

Het professionaliseringstraject is het meest effectief in de aanloop naar het oprichten van de rechtspersoon, meestal een stichting. Het is immers cruciaal dat het oprichtingsbestuur, dat over het algemeen een aantal jaren moet aanblijven om in de startfase van de organisatie een stabiele structuur neer te zetten, over de nodige competenties beschikt.

Als dat namelijk niet het geval is, kan dit een aantal ernstige gevolgen hebben:

1. De organisatie, in dit geval een lokaal comité 30 juni/1 juli of een grassroots organisatie met een vergelijkbaar doel, valt uit elkaar, wordt mogelijk opgeheven en kan geen rol meer spelen bij het realiseren van de doelen.
2. De bestuursleden zijn vaak voor een bepaalde periode niet bereid om opnieuw zitting in een bestuur – van welke aard dan ook – te nemen, omdat zij door hun ervaringen zijn afgeschrikt.
3. De organisatie, als vertegenwoordiger van het belang van nazaten van slaafgemaakten, heeft een negatieve indruk achtergelaten bij o.a. de overheid, fondsen en partnerorganisaties en in het ergste geval ook in de media. Dat verhoogt de drempel voor anderen om een nieuwe start te maken.

Professionalisering zou daarom op een eerder moment in het aanlooptraject naar een volwaardige en slagvaardige grassroots organisatie moeten plaatsvinden.

Ook de subsidiëring middels het verstrekken van vouchers bedoeld voor het inhuren van organisatieadviseurs is een verwarrend signaal. Er bestaan reeds goed draaiende grassroots organisaties van nazaten van slaafgemaakten. Deze verlenen nu al veelal zonder enige vergoeding van betekenis diensten aan derden ter bevordering van de in de subsidieregeling genoemde doelen. Het zou daarom voor de hand liggen om juist deze organisaties te taak te geven om het professionaliseringstraject van nieuwe grassroots organisaties uit te voeren. Dat leidt onmiddellijk tot erkenning (belangrijk voor de motivatie) en bevordert bovendien de ontwikkeling van deze reeds draaiende grassroots organisaties.

Bovendien ontstaat door deze vorm van peer-to-peer-educatie een langzaam groeiend netwerk van grassroots organisaties in plaats van dat er – zeker vanwege de voorgestelde procedure om loting toe te passen in plaats van een inhoudelijke beoordeling te doen – op grote schaal concurrentie gaat plaatsvinden. Het thema slavernijverleden leent zich nu werkelijk niet voor het stimuleren van concurrentie tussen grassroots organisaties enerzijds en de marktwerking (aanbieders van professionaliseringstrajecten) anderzijds.

Ons voorstel is daarom om de voor professionalisering gereserveerde middelen om te zetten in een doeluitkering aan de comités 30 juni/1 juli die langer dan 3 jaar actief zijn en hebben aangetoond dat zij zowel de organisatie van herdenkingen/vieringen kunnen uitvoeren als educatief en maatschappelijk hebben bijgedragen aan de doelen die in de subsidieregeling worden genoemd. Daartoe zou een **educatief steunpunt 30 juni/1 juli** moeten worden opgericht, in de vorm van een samenwerkingsovereenkomst tussen de genoemde comités en de overheid op basis van een professionaliseringsprogramma dat de basis vormt voor een begeleidingstraject van nieuwe grassroots organisaties.